

IN PERSPECTIEF Eén en duizend draden

Een lijn getekend met een potlood wordt al architectuur door eenvoudig een huisje te tekenen. Vervang nu 'lijn' door 'draad' en je hebt al gauw hulpmiddelen nodig om een constructie te maken – breinaald, haaknaald, weefgetouw, kantkloskussen, breimachine, naaimachine enzovoort. In textiele constructies kun je met één of met duizend draden construeren.

Een draad is een vezel die verwerkt kan zijn met andere vezels of tussen punten in de ruimte hangt en dan wordt het al driedimensionaal. In tegenstelling tot een lijn die op een oppervlak is getekend, staan draden los van het oppervlak, zoals bijvoorbeeld een bal wol, een streng garen, een hangmat, een vissennet, een waslijn, vioolsnaren, een hangbrug. Deze voorbeelden zijn allemaal door mensenhanden gemaakt. Niet alle draden zijn kunstmatig. In de natuur vind je vertakte wortelen, rhizomen van planten of draden van schimmels. In het dierenrijk produceren de spin en de zijderups draden met hun lichaam. Het in elkaar draaien en knopen van draden zijn mede de oudste menselijke vaardigheden van waaruit andere technieken ontstonden, vooral voor het vervaardigen van textiel en architectuur. Nog voordat mensen huizen bouwden, weefden zij omheiningen van takken en stokken. En voordat zij stof weefden, knoopten zij netten. Het gebruik en vervaardigen van draden was dus nodig voor uitvindingen

zoals kleding, netten en tenten. Er zijn bewijzen dat reeds in 4000 v.Chr. Egyptische vrouwen kleden weefden met soms tweehonderd draden per centimeter en lange stukken stof produceerden. Terwijl het maken van textiel een levensbehoefte was, werd er tegelijkertijd veel energie en werk in gestoken om esthetische redenen. Het spinnen van draad, het verven van materiaal en het weven heeft een direct verband met de menselijke behoefte aan schoonheid.

In museale etnografische collecties zijn veel prachtige voorbeelden van vroege textiele constructies te vinden. De website van het Rijksmuseum biedt toegang tot hun collectie van tienduizend stukken textiel. Je kunt digitaal een eigen collectie samenstellen en de beelden downloaden en gebruiken voor eigen ontwerpen.

Technieken

Het construeren met één of met duizend dra-

den is ook in te delen naar de techniek van maken. Breien, haken en borduren zijn vooral gebaseerd op technische vaardigheden van de handen zoals het beheersen van verschillende steken. Weven daarentegen berust op werken met een machine en de daarbij horende beperkingen zoals de hoeveelheid hevels en trappers. Weven wordt veel meer gestuurd vanuit de mogelijkheden die het getouw biedt, of dat nou een primitieve *backstrap loom* is, een achtschachts handweefgetouw of een geavanceerd CAD/CAM-getouw.

Borduren en kantklossen liggen dicht bij elkaar; zij vormen als het ware een mozaïek zoals dat ook in de architectuur te zien is. Borduren is construeren op een oppervlak terwijl kantklossen de periferie van meestal een sjaal of zakdoekje beslaat. Kantklossen is een techniek die op het eiland Burano bij Venetië ook wel 'punto in aria' – steken in de lucht – wordt genoemd, omdat de hulpconstructie van een katoendraad op papier uiteindelijk verwijderd wordt en de

1. Naturelkleurig linnen weefselfragment uit ca. 300-599 uit Egypte met in donkerblauwe wol in het midden een cirkel met brede rand met een slingermotief in vliegende draad-techniek. Centraal in de cirkel een knoop omgeven door vier vazen waaruit bladranken komen. Vanaf de cirkel loopt een smalle band met een motief van geslingerde ranken met driepasbladeren, aan de ene kant eindigend in een ruitvorm en aan de andere kant eindigend in een uivorm (collectie Rijksmuseum, Amsterdam).

2. Studio Makkink & Bey, 'WouwPlaats' van project 'HuisRaad' (foto: Tommy de Lange in opdracht van het TextielMuseum, Tilburg).

3. Beurs uit 1820-1830 van in punten bewerkte, gehaakte groen-grijze zijde, aan een gouden beugel met leeuwenkoppen aan de uiteinden (collectie Rijksmuseum, Amsterdam).

kant als het ware in de lucht hangend overblijft. De kantmaaksters van Burano zeggen dat hun methode voortkomt uit de techniek die hun mannen bezigen voor het knopen van vissennetten.

Overdrive

Een geheel ander aspect bij het construeren van textiel uit één dan wel duizend draden is dat vrouwen vaak in 'overdrive' gaan als het om het maken van textiel gaat. Al in het stenen tijdperk werd textiel geconstrueerd dat méér was dan alleen een lap om het lijf warm te houden, maar een rijk versierd voorwerp. Deze neiging om te versieren was de reden om continue nieuwe technieken in verven, spinnen en weven te ontwikkelen. De obsessieve en verslavende kwaliteiten van handelingen zoals spinnen, weven en breien, zuigen de maakster in het proces zodat vaak veel meer materiaal wordt geproduceerd dan nodig is. Als neveneffect gaf deze overproductie de vrouwen die vóór de industrialisatie in de huisindustrie werkten vaak ook een onafhankelijk inkomen uit het spinnen en weven.

Breien, weven, borduren en andere vormen van

4. Proeflap uit 1850-1874 van naturelkleurig kantborduurwerk, tuleborduurwerk op machinale tule. In horizontale en verticale richting zijn veel verschillende motiefjes gemaakt, gegroepeerd in rijen of rechthoekige vlakjes, waardoor een soort patchwork-effect is ontstaan (collectie Rijksmuseum, Amsterdam).

5. Roos Soetekouw, De binnenkant van de 'trui' voor de Eighties Room aan de breimachine, 2011 (foto: TextielLab, TextielMuseum, Tilburg).

6. Winde Rienstra, jurk uit de tentoonstelling 'Body Jewels', 29 maart 2014 t/m 15 maart 2015, TextielMuseum, Tilburg.

7. Van Eijk & Van Der Lubbe, *National Archive Bookrests*, jacquardgeweven, geborduurd (foto: TextielLab, TextielMuseum, Tilburg).

handwerken zijn nu als hobby en als kunstvorm bezig met een revival. Het opnieuw ontdekken van het kalmerende effect van met je handen en met haptisch interessant materiaal iets te construeren is hip en wordt gezien als een antistressmethode, een tegenhanger voor de snelle leefwijze van vandaag de dag. Hedendaagse kunstenaars zoals Winde Rienstra herinterpreteren textieltechnieken door uitvergrotingen. Rienstra's kledingstukken zijn architectonische ontwerpen in bijvoorbeeld gigantische breisteken.

Redmiddel

Draden en de daaruit ontstane constructies zijn alomtegenwoordig zichtbaar in huis, in de architectuur en op het lijf. Ook in figuratieve zin, in verhalen, spelen draden een belangrijke rol. In archetypische verhalen uit de Europese mythologie is het bijvoorbeeld de reddende draad van Ariadne die Theseus uit het labirynth van Knossos leidt, nadat hij de gevreesde Minotauros heeft verslaan. Eén verhaal uit de *Odysseia*, het verhaal van de omzwervingen van de Griekse held Odysseus, beschrijft weven als metafoor voor het omgaan met tijd. De vrouw van Odysseus, Penelope, moet tijd rekken tot de thuiskomst van haar man. Zij houdt de om haar hand dingende vrijers met een list op afstand en laat een heel groot weefgetouw in haar kamer plaatsen voor een omvangrijk en ragfijn weefsel om zogenaamd het lijkewaad voor haar vader te weven. 'En overdag bleef zij werken aan dat reusachtige kleed, maar 's nachts trok ze alles weer uit bij het rossige licht van de fakkels. Drie jaar hield zij de archaiers met list voor het lapje, maar toen het vierde jaar

aanbrak – de winter werd weer lente, maanden en maanden gingen voorbij, de dagen lengden – toen gaf een van de vrouwen het door, en werd zij betrappt hoe ze het prachtige weefsel lostrok' (vertaling door Imme Drost, Querido, 1996). Duizend draden zijn hier het redmiddel in tijden van nood.

Haptische kwaliteiten

De ambachtelijke textiele constructietechnieken zijn hetzelfde gebleven en aangevuld met digitale technieken en computergestuurde machines. Breien, haken en weven zijn nog steeds handvaardigheid gecombineerd met gereedschap en materiaal. De digitalisatie van de laatste jaren heeft processen bespoedigd, informatie wordt nu zeer snel en vooral visueel overgedragen. Het handwerken lijkt hierbij

vergeleken langzaam, maar heeft vooral andere haptische kwaliteiten, zoals een langzaam en lichamelijk ervaren van de tijd tijdens het creatieve construeren.

Tekst: Monika Auch

Bibliografie

Gildart, Nancy, *Tom and Mended: The object of Labor*, ed J. Livingstone, J. Ploof, MIT Press, 2007.
Hemmings, Jessica ed., *The Textile Reader*, Berg Publishers, 2012.
Ingold, Tim, 'Transformations of the line: Traces, Threads and Surfaces', *The Journal of Cloth and Culture*, Vol 8 Issue 1, Berg Publishers 2010.
Johnson, Galen, *The Merleau-Ponty Aesthetics Reader*, Northwestern University Press, 1993.